

МУЗИКА ДО П'ЕСИ МИКОЛИ КУЛІША «МИНА МАЗАЙЛО» У ТВОРЧОМУ ДОРОБКУ ІГОРЯ ГАЙДЕНКА

Кравченко Оксана Олександрівна,

аспірантка кафедри музикознавства та культурології
Сумського державного педагогічного університету імені А.С.Макаренка
ORCID ID: 0000-0003-3648-4716

У статті висвітлено деякі риси музично-театральної творчості сучасного українського митця, представника харківської композиторської школи Ігоря Гайденка. Музика до театральних постанов посідає вагоме місце у творчому доробку композитора. Його приваблює музика, пов'язана зі словом, жестом, рухом. Головним творчим завданням він вважає слугувати своїм мистецтвом людям, відтворювати життєві враження, думки, почуття й емоційно доносити їх до слухача. Наявність діалогу між автором і слухачською аудиторією є пріоритетним завданням композитора. Комунікативні та змістові особливості твору завжди на першому місці. Композитор не пов'язує свою творчість із певним напрямом чи стилем. Віддаючи данину традиції, він головним вважає відчуття творчої свободи, оригінальність і неповторність задуму.

Ігор Гайденко працює в різних жанрах музично-театрального мистецтва. Перший його яскравий дебют – музика до п'єси Миколи Куліша «Мина Мазайло». Датується вона 1989 роком. Ця п'єса витримала більше ніж триста постанов, сьогодні не втратила актуальності й викликає зацікавленість у публіки. З кінця 1980-х років і по сьогодні вона посідає вагоме місце в репертуарі одного з найстаріших театрів України – Харківського державного академічного українського драматичного театру ім. Т.Г.Шевченка.

Звернення до творчості Миколи Куліша не було випадковим. Микола Куліш вів багаторічну плідну співпрацю з філософським театром-студією «Березиль», який очолив талановитий актор і режисер Лесь Курбас (нині це Харківський державний академічний український драматичний театр ім. Т.Г.Шевченка). Окрім того, представлене в п'єсі «Мина Мазайло» художнє відтворення проблем українізації у 20–30-х роках ХХ століття, національне відродження не втратили своєї актуальності й нині. Саме цим можна пояснити творче довголіття твору.

Ключові слова: музично-театральна творчість Ігоря Гайденка, п'єса Миколи Куліша «Мина Мазайло», театр-студія «Березиль», національне відродження.

Kravchenko Oksana. Music for the play of Mykola Kulish “Myna Mazailo” by Ihor Haidenko

The article highlights some features of the musical and theatrical work of the modern Ukrainian artist, the representative of Kharkiv School of Composers, Ihor Haidenko. Music for theatrical productions plays an important place in the creative work of composer. He is attracted to music through words, gestures, and movement as its part. He considers his main creative task to be serving people with his art, to reproduce life's impressions, thoughts, feelings and bring them in emotional way to the listener. The dialogue between the author and the listeners is the priority task of the composer. Communicative and meaningful features of the work always come first. The composer does not associate his work with a specific direction or style. Respecting traditions, the main thing is the sense of creative freedom, originality and embrace of the idea.

Ihor Haidenko works in various genres of musical and theatrical art. His first bright debut was the music for Mykola Kulish's play “Myna Mazailo”. It was written back in 1989. This play has gone through more than three hundred productions and has not lost its relevance nowadays and arouses the interest of the public. From the end of the 80s to the up-to-date moment, it plays an important place in the repertoire of one of the oldest theaters of Ukraine – the Kharkiv State Academic Ukrainian Drama Theater named after T.G. Shevchenko.

Reference to Mykola Kulish's work was not accidental. Mykola Kulish had many years of fruitful cooperation with the philosophical theater-studio “Berezil”, which was headed by the talented actor and director Les Kurbas (now it is Kharkiv State Academic Ukrainian Drama Theater named after T.G. Shevchenko). In addition, the artistic reproduction of the problems of Ukrainization in the 20s and 30s of the 20th century and the national revival presented in the play “Myna Mazailo” have not lost their relevance even in the present time. This can explain the creative longevity of the work.

Key words: musical and theatrical work of Ihor Haidenko, Mykola Kulish's play “Myna Mazailo”, theater-studio “Berezil”, national renaissance.

Вступ. Музично-театральне мистецтво Харківщини має багату історію. Його характерною особливістю є органічне поєднання суто регіонального, слобожанського й загальноукраїнського. Одним із найстаріших театрів України є Харківський державний академічний український драматичний театр ім. Т.Г.Шевченка, який створено у 1929 році. Це був філософський театр-студія «Березиль», який очолив талановитий актор і режисер Лесь Курбас. Він став творцем нового українського театру. У ті часи прогресивним було те, що п'єси ставилися українською мовою, на сцені сміливо поєднувалися елементи кіно, фото, музики.

Невипадково, що саме із цим творчим колективом десять років свого творчого життя пов'язав видатний український письменник – модерніст, яскравий новатор драматургічного жанру Микола Куліш. У співпраці з Лесем Курбасом створено чотирнадцять п'єс. Яскравою сторінкою програмного репертуару театру є п'єса «Мина Мазайло», яка стала відгуком драматурга на події в Україні періоду українізації. Творче життя цього твору розпочалося ще у 1929 році. Але з приходом часів сталінських репресій цей твір вилучено з репертуару театру, а життя талановитого драматурга трагічно обірвалося на піку слави і творчої зрілості.

Після Л. Курбаса майже двадцять років театр очолював його учень і послідовник – Мар'ян Крушельницький, котрий сповідував героїко-романтичний театр. У 1935 році театр-студію «Березіль» перейменовано на театр ім. Т.Г. Шевченка, а в 1947 році колектив одержав звання академічного. У репертуарі театру переважали твори української та світової класики.

У другій половині ХХ століття й на початку ХХІ століття театр очолювали такі яскраві творчі особистості, як Лесь Дубовик, Володимир Крайніченко, Віталій Смоляк, Феоктіст Александрін, Броніслав Мешкіс, Анатолій Литко, Михайло Гіляровський, Ігор Борис, Володимир Маляр, Степан Пасічник та інші. Але завжди незмінною була орієнтація на відродження національної класики й залучання до репертуару творів сучасних українських авторів.

У різні часи творчий колектив театру тісно співпрацював із відомими українськими композиторами: М. Вериківським, П. Козицьким, Ю. Мейтусом, Б. Крижанівським, Д. Клебановим, К. Данькевичем, Л. Ревуцьким, П. Майбородою, М. Кармінським, Б. Яровинським. Із кінця 80-х років і по сьогодні в репертуарі театру п'єси з музикою відомого харківського композитора Ігоря Гайденка. Одна з перших робіт композитора, що датується 1989 роком, – музика до п'єси Миколи Куліша «Мина Мазайло». Вона витримала більше ніж 300 постанов і сьогодні не втратила актуальності й викликає зацікавленість різних поколінь шанувальників театрального мистецтва, стала свого роду візитною карткою молодого митця. Більше ніж тридцять років цей твір входить до репертуару Харківського державного академічного українського драматичного театру ім. Т.Г. Шевченка.

Творча особистість митця й, зокрема, його музично-театральна творчість заслуговують на всебічне та глибоке вивчення й приваблюють новизною та неординарністю.

Матеріали та методи. Незважаючи на широку популярність музично-театральної музики Ігоря Гайденка, у сучасній музикознавчій літературі ця тема широко не висвітлена. Постає і творчий шлях Ігоря Гайденка неодноразово привертала увагу представників музичної науки. У поле зору дослідників потрапляли деякі питання біографічного й естетичного характеру, що становлять необхідний фундамент ґрунтового вивчення творчості митця.

Висвітлено стилістичні особливості творчості композитора в контексті загального процесу розвитку харківської композиторської школи й української академічної музики другої половини ХХ століття в статтях І. Драч, Л. Кияновської [1; 2].

В оригінальному жанрі медіапроєкту «Ігор Гайденко: композитор проти волі» харківський режисер Тимофій Біноков [3] знайомить нас з Ігорем Гайденком як освіченою, скромною, інтелігентною людиною. Це своєрідний творчий автопортрет, який є ключем для розуміння творчих процесів та особистості загалом.

Ці роботи мають велике значення, оскільки вони дають можливість усвідомлення процесів, що відбува-

лися в період формування композитора як митця, розкривають певні грані його особистості. Але сьогодні немає жодної роботи монографічного типу, присвяченої ґрунтовному вивченню життя і творчості Ігоря Гайденка.

Інформаційні матеріали щодо вивчення творчості митця в основному розміщені на інформаційних інтернет-ресурсах і в деяких довідниково-енциклопедичних виданнях.

Як підтверджує огляд наявних наукових праць, присвячених постаті й творчості композитора, їх теоретичне обґрунтування в сучасному вітчизняному музикознавстві порівняно з виконавською та слухацькою затребуваністю його музики здійснено недостатньо. Тому висвітлення питань творчої діяльності композитора є актуальним.

Уже більше ніж тридцять років композитор активно співпрацює з театрами Харкова, Запоріжжя, Сум, Миколаєва, Сімферополя, створив більше ніж п'ятдесят музично-театральних робіт, але лише в статті «Ігор Гайденко: композитор проти волі» [3] фрагментарно представлені деякі аспекти музично-театральної творчості композитора. Переважно це розрізнена інформація, що міститься в роботах, спрямованих на висвітлення основних тенденцій розвитку харківської композиторської школи та сучасної української музики загалом.

Тому дослідження музично-театральної творчості композитора в контексті як загального розвитку музично-театрального мистецтва Харківщини, так і вивчення жанрово-стилістичних особливостей автора є актуальним і зумовлено активним пошуком принципово нових засад відродження національної музичної культури.

Мета статті – окреслити деякі особливості музично-театральної творчості сучасного українського митця, представника харківської композиторської школи Ігоря Гайденка. На прикладі музики до п'єси Миколи Куліша «Мина Мазайло» показати, як відбувається встановлення емоційного контакту з глядачем, як драматургічний твір, написаний майже століття тому, сприймається сучасно й актуальний у наші дні.

Результати. Уже більше ніж тридцять років Ігор Гайденко активно працює в галузі музично-театрального мистецтва. Сам композитор відзначає: «Мені найбільше подобається писати для театру... Узагалі я не дружу з композиторами, а дружу з режисерами» [3]. Саме завдяки творчій співпраці з режисерами театрів Харкова, Запоріжжя, Сум, Миколаєва, Сімферополя побачили світ більше ніж п'ятдесят музично-театральних постанов композитора.

Зацікавленість саме музично-театральним жанром можна пояснити особливою специфікою театру, що відрізняє його від інших видів мистецтва, – наявністю тісного контакту з глядачем, який стає свідком процесу художньої творчості, спостерігає за створенням художнього образу на власні очі. Це і є діалог митця й публіки, про який неодноразово наголошував Ігор Гайденко [3] і який є таким важливим для нього. Мистецтво театру – це колективна творчість. Тісна співпраця режисера-постановника, художника, композитора, звукорежисера, акторів перетворює спектакль на справжній витвір

мистецтва, дає змогу встановити емоційний контакт із глядачем, примусити останнього співпереживати дії, що розгортаються на сцені. Цей процес значно ускладнюється, коли творчу команду й драматурга розділяє значний часовий відрізок: з одного боку, необхідно відтворити атмосферу іншої епохи, специфіку побуту, костюмів, а з іншого – донести сучасному глядачеві задум драматурга, створити необхідну атмосферу дії. І тут особливо важлива робота композитора та звуко-режисера, які допомагають установити емоційний контакт із глядачем, відчутти атмосферу твору і є сполучною ланкою між драматургом і режисером.

Тісні творчі зв'язки поєднують Ігоря Гайденка з Харківським державним академічним українським драматичним театром ім. Т.Г. Шевченка. Саме на сцені цього театру відбулася постановка однієї з перших робіт композитора, що датується 1989 роком, – музики до п'єси Миколи Куліша «Мина Мазайло».

Звернення композитора до п'єси Миколи Куліша «Мина Мазайло» не було випадковим. Саме на сцені філософського театру-студії «Березіль» (нині Харківського державного академічного українського драматичного театру ім. Т.Г. Шевченка) уперше побачила своє життя ця п'єса. Спільна робота талановитого режисера Леся Курбаса й драматурга викликала захоплення в глядачів, але водночас провокувала спалахи літературних дискусій. П'єси Миколи Куліша «Народний Малахій», «Мина Мазайло» й «Маклена Граса», поставлені на сцені театру у співпраці з Лесем Курбасом, стали приводом до розгортання кампанії цькування митців і ліквідації театру «Березіль» у 1935 році. За свою творчість яскраві таланти Микола Куліш і Лесь Курбас були відправлені до Соловецького табору й розстріляні, а велика кількість творів, як і п'єса «Мина Мазайло», заборонені. Друге сценічне життя п'єси отримала майже через пів століття.

Сатирична комедія «Мина Мазайло» стала відгуком драматурга на події в Україні періоду українізації. Це свого роду літературна пародія на урядову директиву 20-х років минулого століття про негайну масову українізацію населення республіки. На перший погляд

комічна ситуація має політичний підтекст і виходить на рівень національної проблеми. Мовне питання, що покладено в основу конфлікту, неодноразово порушувалося на державному рівні. П'єса не втратила своєї актуальності й у наші дні, оскільки питання відродження рідної мови в усіх сферах життя, а ширше – національної культури, самобутності сьогодні, як ніколи, важливі.

Висновки. Варто зазначити, що музично-театральна творчість відомого вітчизняного композитора, представника харківської композиторської школи Ігоря Гайденка – це яскравий, оригінальний, різноманітний у стилістичному стосунку пласт сучасного українського музично-театрального мистецтва. Його твори вже більше ніж тридцять років входять у програмний репертуар театрів Харкова, Запоріжжя, Сум, Миколаєва, Сімферополя й викликають інтерес як у шанувальників театрального мистецтва, так і професіоналів. Наявність діалогу між автором і слухачською аудиторією, прагнення слугувати своїм мистецтвом людям, відтворювати життєві враження, думки, почуття й емоційно доносити їх до слухача стали запорукою його успіху. Композитор звертається до літературних джерел української та світової класики, які з роками не втрачають своєї актуальності, відтворюють сучасні проблеми суспільства.

Окрім того, активна робота митця в галузі музично-театрального мистецтва, театральна специфіка суттєво вплинули на музичну творчість загалом. О. Томах та Н. Рябуха зазначають: «Оскільки композитор активно співпрацює з театрами, то в його авторській музиці простежується вплив літературної прози, поетичної мови, театральної драматургії та елементів кінодраматургії (ефекту рухомого зображення, часопросторової зміни драматургічних планів, монтажного принципу композиційної побудови тощо)» [4, с. 81].

Різноманітна в жанровому й образному стосунку та водночас надзвичайно цілісна з погляду стилістики музично-театральна творчість композитора демонструє його величезний художній талант, оригінальність і самобутність композиторського письма, органічну єдність традицій і сучасності.

Література:

1. Драч І. Харківська композиторська школа: доля і позиція в культурі. URL: <http://jgreenlamp.narod.ru/charc.htm> (дата звернення: 11.01.2021).
2. Драч І., Кияновська Л. Харківська композиторська школа ХХ століття. URL: <http://classicalmusic.uol.ua/ukr/text/9019140/> (дата звернення: 09.01.2021).
3. Ігор Гайденко: композитор проти волі. URL: https://readmeua.wordpress.com/2019/02/10/igor_gaidenko/ (дата звернення: 24.01.2021).
4. Томах О., Рябуха Н. Специфіка концертмейстерської роботи піаніста над твором для голосу і фортепіано «Дорога» Ігоря Гайденка. *ΛΟΓΟΣ*: збірник наукових праць. Відень, 2020. Вип. 5. С. 79–81.

References:

1. Drach I. Kharkivska kompozytorska shkola: dolia i pozycja v kulturi. [Kharkiv school of composers: fate and position in culture]. [online] Available at: <http://jgreenlamp.narod.ru/charc.htm> [Accessed 11 Jan. 2021] [in Ukrainian].
2. Drach I., Kyianovska L. Kharkivska kompozytorska shkola XX stolittia. [Kharkiv school of composition of the XX century]. [online] Available at: <http://classicalmusic.uol.ua/ukr/text/9019140/> [Accessed 09 Jan. 2021] [in Ukrainian].
3. Ihor Haidenko: kompozytor proty voli. [Ihor Haidenko: composer against the will]. [online] Available at: https://readmeua.wordpress.com/2019/02/10/igor_gaidenko/ [Accessed 24 Jan. 2021] [in Ukrainian].
4. Tomakh O., Riabukha N. (2020) Spetsyfika kontsertmeisterskoi roboty pianasta nad tvorom dlia holosu i fortepiano «Doroha» Ihoria Haidenko. [The specifics of the pianist's concertmaster work on the piece for voice and piano «The Road» by Ihor Heidenko]. *Zbirnyk naukovykh prats ΛΟΓΟΣ* – Collection of science papers ΛΟΓΟΣ, 5. 79–81 [in Ukrainian].